

INTRODUCCIÓ: LINGÜÍSTICA FORENSE

Ana M. Fernández Planas

Laboratori de Fonètica i Departament de Lingüística General
Universitat de Barcelona

En l'opinió comuna, no experta, l'estudi de les llengües naturals humanes és bonic i gratificant per a l'esperit, però només capacita —a qui s'hi ha dedicat— per a l'activitat docent. A més a més, es pensa que l'estudi de la lingüística es limita al que coneixem com a *lingüística interna* (o *microlingüística*), és a dir, l'estudi dels nivells fonètic, fonològic, morfològic, sintàctic, semàntic i pragmàtic de les llengües, anant de les unitats més petites a les més grosses. El cert és que actualment i ja des de fa temps, aquestes opinions són lluny de la veritat, malgrat les suposicions inexpertes, i la previsió indica que cada vegada se n'allunyan més.

L'estudi de les llengües concretes (les lingüístiques particulars) i, també, l'estudi de la generalitat, és a dir, el llenguatge entès com a facultat que es concreta en cadascuna de les llengües naturals (la lingüística general, la qual proporciona els conceptes, unitats, categories, mètodes... que caldrà utilitzar en l'anàlisi de les llengües particulars, les quals, al seu torn, forniran d'exemples les explicacions de la lingüística general) tenen una vessant aplicada que s'adreça a diferents àmbits. Tots són summament interessants i ens parlen de la interdisciplinarietat que actualment caracteritza bona part de l'estudi lingüístic, el que coneixem com a *macrolingüística* o *lingüística externa*. A més a més, de l'aplicació docent d'una L1 o també d'una L2, L3... Ln, trobem connexions amb la informàtica en l'anomenada *lingüística*

computacional; amb la foniatria, l'otorinolaringologia i la logopèdia (en la rehabilitació i recuperació dels trastorns de la parla i l'audició), amb la neurologia (en l'anàlisi de les afàsies), amb la política (per a qüestions relatives a la planificació lingüística), amb la sociologia (per a estudis de relació llengua-immigració i les seves repercussions en les societats -aquest era el tema sobre el qual ens parlava el monogràfic anterior de *Llengua, Societat i Comunicació*, el número 8), per exemple. Una aplicació desconeguda per la majoria de la gent però, alhora, particularment engrescadora, suggerent i atractiva és la que enllaça la lingüística amb el món jurídic, judicial i policial: la lingüística forense.

El present número monogràfic de *Llengua, Societat i Comunicació*, el número 9, ens posa a l'abast una visió panoràmica i planera d'aquesta aplicació real de la nostra disciplina en la vida actual en societat a partir d'articles elaborats per autors que hi treballen i que desenvolupen la seva tasca en el nostre territori, ben a prop nostre. Després de llegir-lo, però, comprovarem que sota l'aparent simplicitat dels textos, fruit de la voluntat essencialment divulgativa de la revista, hi ha més profunditat de la que sembla a primera vista, a causa del gran coneixement de la matèria que es deriva, en aquest cas, de la professionalitat i l'alta especialització dels seus autors.

Els articles que componen aquest volum, vuit en total, poden distribuir-se en dos

blocs. El primer fa referència al paper de la lingüística en l'obtenció del material objecte d'estudi en contextos policials i judicials. Aquí s'hi situen els textos d'André Braz (UPF) sobre els interrogatoris policials a Espanya; de Juan Miguel Ortega (UA) sobre els procediments judicials en què intervé un intèrpret en el marc del procés penal també a Espanya, i de Jordi Cicres (UdG) sobre els processos de transcripció del contingut i autenticació de les gravacions obtingudes en contextos judicials. El segon bloc ens parla de l'anàlisi lingüística dels materials obtinguts en aquests contextos amb l'objectiu de determinar o verificar-ne l'autoria, o, en cas contrari, de descartar-la en els informes pericials que se n'extrauran. Aquests materials, a més a més, també es poden dividir en dos grans grups perquè poden ser sonors, és a dir, mostres de veu —el que es coneix específicament com a *fonètica forense*—, o textos escrits. En el primer cas, Ramon Cerdà (UB) aporta una reflexió global sobre el tema des d'una perspectiva foneticofonològica, Mireia Farrús (UOC) se centra en els aspectes suprasegmentals o prosòdics de les veus com un bon identificador biomètric, i Núria Gavaldà (UPF) proposa l'aplicació de mètodes de la coneguda sociolingüística de la variació a la comparació de veus en l'àmbit forense per tal d'establir distàncies idiolectals. Pel que fa a l'anàlisi de textos escrits amb finalitats forenses, Sheila Queralt (UPF), Maria Spassova (UPF) i Maria Teresa Turell (UPF) ens parlen de les combinacions de seqüències de categories gramaticals i, finalment, M. Teresa Turell (UPF) tracta la detecció del plagi i la determinació d'autoria en textos escrits.

André Braz enceta el volum i ens parla de les estratègies lingüístiques i el discurs resultant en la interacció que es produeix en un interrogatori a un sospitós (o a diversos sospitosos) per part de la policia. Conclou

l'autor, a partir d'una anàlisi lingüística, que la manera actual com es recull aquesta informació, derivada de la Llei d'enjudiciament criminal i reflectida en l'acta de declaració escrita per la mateixa policia, no contribueix a l'objectiu pretès per l'àmbit forense ja que s'abusa de fórmules lingüístiques resumides i convencionalitzades típiques dels documents juridico-administratius i queden emmascarades o, fins i tot, esborrades, les característiques personals del sospitós. Òbviament, també seria desitjable, i així ho recull l'autor, que aquestes declaracions s'enregistressin per preservar totes les característiques orals de la variant idiolectal de la persona interrogada pensant en la tasca posterior d'atribució d'autoria.

És evident que el paper dels intèrprets en l'àmbit judicial, quan n'hi ha, és crucial. Juan Miguel Ortega ens fa veure les repercussions que la seva tasca pot tenir per a la reproducció de les paraules dels participants primaris i, consegüentment, per al desenvolupament del procés judicial i per a la correcta administració de la justícia, en darrer terme. Ens endinsa en la pràctica de la interpretació judicial a Espanya i ens exposa una investigació (part d'una altra recerca de més envergadura) sobre les reflexions de vuitanta-tres intèrprets al voltant de la seva pròpia tasca a partir d'un qüestionari establert. Finalment, l'autor també aporta l'opinió de diferents juristes respecte a aquest tema.

Quan en els processos judicials hi ha enregistraments d'àudio, ens enfrontem a dos problemes previs abans d'estar en condicions d'analitzar-ne lingüísticament el contingut: la transcripció de les mostres sonores de parla que s'hi recullen i l'autenticació de la gravació. No són tasques trivials i de cap manera estan exemptes de problemes. Jordi Cicres ens introdueix en aquest context des del terreny de la

lingüística forense. En el primer cas és evident que la transcripció de mostres de llengua és —o hauria de ser— competència específica dels lingüistes —tot i que, aparentment, i només aparentment, qualsevol parlant de la llengua en qüestió ho podria fer “amb facilitat”—; en el segon, la circumstància òptima veuria l’objectiu com una tasca interdisciplinària que necessitaria la col·laboració d’enginyers i, de fet, aquests se n’encarreguen habitualment, però des del món de la lingüística, concretament de la fonètica forense, també se’n pot dir alguna cosa.

Encara en el món de la fonètica forense, probablement el nivell de la lingüística més avançat en el terreny que ens ocupa, tot i que encara som lluny de certeses absolutes, Ramon Cerdà aporta una interessant reflexió sobre la unicitat de la veu. Actualment la fonètica coneix prou bé quina és la manifestació articulatòria i acústica, i una miqueta menys la perceptiva, dels sons lingüístics humans en les llengües naturals, la materialització dels fonemes subjacents. El desenvolupament dels mitjans instrumentals necessaris per a una anàlisi exhaustiva en les tres branques fonamentals hi ha contribuït des del segle passat —l’ autor ens en fa cinc cèntims. Però encara desconeixem força coses pel que fa a l’aplicació d’aquest coneixement a la identificació —potser seria millor dir la determinació, la verificació o l’atribució— del locutor. Tot lector d’aquestes ratlles ha de tenir l’experiència de reconèixer una veu familiar sense tenir-ne la imatge al davant; quan, per exemple, parla per telèfon, el qual filtra bona part de les freqüències en què es desenvolupa en plenitud la veu humana. Però, alhora, també ha d’haver viscut l’experiència comuna de confondre a través de la mateixa via persones ben conegudes, com ara mare i filla o germans entre si.

Un aspecte destacat en les veus naturals, i

inherent a elles, és el de la prosòdia o els suprasegments. Mireia Farrús ens explica la importància d’aquest conjunt de paràmetres (bàsicament, el to fonamental, la durada i la intensitat; més extensament, aspectes resultants de l’aplicació i la interacció d’aquests elements fonamentals, com ara el ritme o l’accent) com a identificadors biomètrics fiables de cara a elaborar un informe que conclogui que dos enregistraments presenten una probabilitat molt alta d’incloure veus pertanyents a la mateixa persona —algun dia probablement amb un 100 % de fiabilitat— o, contràriament, que es descarti aquesta coincidència. És clar que entre aquestes conclusions extremes hi caben altres solucions intermèdies que dependran en bona mesura de la qualitat dels arxius de veu que calgui comparar i de la quantitat de mostres que continguin. Aquest àmbit de reconeixement del locutor és una altra mostra de la necessitat de col·laboració dels lingüistes amb els enginyers, els quals sovint hi treballen prescindint de l’aportació dels primers. En aquest article, l’autora reivindica la necessitat de col·laboració per aconseguir avançar en aquesta aplicació.

Una altra dimensió de l’aspecte sonor de les veus el trobem en l’article de Núria Gavaldà. L’autora presenta un estudi que pot contribuir també al reconeixement del locutor a partir d’una altra aproximació, la que proporciona la sociolingüística de la variació. Concretament, ens parla de la utilitat d’un índex de similitud idiolectal a partir de trets fònics com a variable que pot contribuir a establir, en un informe pericial, si dues mostres de veu poden provenir del mateix locutor o si cal rebutjar aquesta possibilitat. A partir de dades de l’anglès, en aquest cas, l’autora confirma les seves hipòtesis, que assenyalen, d’una banda, que la distància inter-parlants serà més gran que la distància intra-parlants; i, d’altra banda,

que l'estil idiolectal d'un mateix locutor es manté prou estable al llarg del temps.

La determinació o atribució d'autoria a partir de textos escrits constitueix una part no tan desenvolupada com la fonètica forense en el camp més ampli de la lingüística forense, però s'hi està treballant i cal estar ben atents a les seves descobertes. Sheila Queralt, Maria Spassova i M. Teresa Turell ens presenten una tècnica de comparació a partir de l'ús de seqüències de combinacions gramaticals. Com indiquen les mateixes autores, aquest tipus d'estudi interrelaciona la lingüística forense i el tractament de corpus, la lingüística computacional i l'estadística. Les hipòtesis de partida del treball indiquen que la variació intra-autor és menor que la variació inter-autor; que l'estil propi, idiolectal, d'un autor es manté relativament constant en les seves diferents produccions (de registres i gèneres textuais diferents) i també al llarg del temps. Els resultats que es desprenen d'aquesta recerca se situen en la línia de validar aquestes hipòtesis.

Finalment, M. Teresa Turell en solitari incideix en l'anàlisi de textos escrits i aprofundeix, d'una banda, en la detecció forense del plagi i, d'altra banda, en la possibilitat de determinar o atribuir l'autoria del text, com a dues cares de la mateixa moneda. Com explica l'autora, si dos textos presenten una similitud textual alta, cal concloure en el document pericial que s'emeti que han estat escrits per la mateixa persona o que han estat plagiats (òbviament, la conclusió definitiva l'extraurà el jutge corresponent a la vista de les proves aportades pels pèrits, entre els quals hi ha els lingüistes forenses). En el món de la lingüística forense aquest punt és fonamental; pensem quants materials judicials i policials, en molts casos anònims, que inclouen amenaces o notes de suïcidi, per exemple, es deuen generar en una unitat

de temps. L'autora ens presenta un text interessant amb mostres de casos reals.

Convido el lector a fer aquesta passejada per l'abast actual del fascinant món de la lingüística forense llegint aquest interessantíssim volum escrit per molts dels millors professionals que s'hi dediquen actualment en el nostre territori. El lector convindrà amb el fet que és un camp interdisciplinari; que, en alguns aspectes, queda molt camí per investigar abans de tenir-ho tot ben apamat; i que tot sovint les complicacions es deriven del mateix material que s'ha d'analitzar (perquè presenta una durada extremadament breu o perquè incorpora diversos tipus de sorolls, en el cas d'enregistraments de veu). Però tot i així, l'aplicació de la lingüística forense en la nostra vida en societat és ja un fet, malgrat el desconeixement de la població en general —tant de bo això només sigui així fins a la publicació d'aquest volum—, i segur que no ens equivoquem si diem que encara haurà de guanyar més pes específic amb el pas del temps a mesura que es vagi adquirint més coneixement sobre els detalls del material de l'aplicació. No cal esperar saber-ho tot. A hores d'ara el coneixement que es té de la matèria és prou vàlid per aplicar-se i encara té l'atractiu afegit —en el món universitari— de constituir una recerca oberta, un món on encara queden qüestions per esbrinar.